

поступове узгодження відповідної політики країн, що залучені до інтеграційного процесу [1]. Таким чином можна зазначити, що регіональна економічна інтеграція характеризується двома взаємоузгодженими процесами, перший з яких пов'язаний із дією ринкового механізму, об'єктивний характер розвитку якого посилює інтеграцію ринків країн-інтегрантів, а другий процес визначається узгодженістю дій урядів цих країн. Зазначені процеси Я.Тінберген і Дж.Піндер пов'язують із «позитивною та негативною інтеграцією» [2,с.416]), на думку яких інтеграція ринків, яка пов'язана із знанням обмежень та бар'єрів (негативна інтеграція), неминуче призводить до гармонізації політик (позитивна інтеграція), що за своїм змістом поєднує лібералістичні теорії інтеграції та дирижизму.

Систематизація основних теорій та концепцій економічної інтеграції дозволяє виділити їх спільні риси та відмінності і зробити наступні висновки.

По-перше, важливим питанням, на якому зосереджено увагу, є визначення рушійних сил інтеграційного взаємодії країн та суб'єктів господарювання, відповідно, це визначає об'єктивну та суб'єктивну основу розвитку інтеграційних процесів.

По-друге, різну оцінку має визначення місця та ролі державних установ, інституцій у розвитку інтеграційних процесів, а від так й політико-правових форм інтеграції.

По-третє, визначення місця й ролі наднаціональних установ, а від так основних завдань, що вирішують суб'єкти інтеграційних процесів.

У зв'язку з цим слід підкреслити, що практика розвитку інтеграційних процесів у сучасному світовому господарстві, емпіричні дані, що характеризують стан інтеграційного розвитку, доводять, що всі розглянуті теоретичні концепції не відображають його у повному обсязі, а сама регіональна інтеграція є складним процесом, який характеризується проявом на різних рівнях у різних формах. Про це свідчить й поява різноманітних концепцій, які пов'язані із визначенням особливостей розвитку конкретних регіональних моделей інтеграції: європейської, північноамериканської, азійсько-тихоокеанської тощо. В умовах поглиблення глобалізації процеси регіональної інтеграції набувають нових якісних ознак. У свою чергу, це вимагає подальших комплексних досліджень та теоретико-методологічних розробок у дослідженні процесів регіональної інтеграції.

1.6. ПАРАДИГМА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: СТАРИЙ ТА НОВИЙ РЕГІОНАЛІЗМ

Розвиток інтеграційних процесів став закономірним результатом зростання міжнародного руху товарів і факторів їх виробництва, що потребувало створення надійніших виробничо-збутових зв'язків між країнами і усунення багаточисельних перешкод на шляху міжнародної торгівлі і пересування факторів виробництва. Це виявилось можливим зробити лише в рамках міждержавних інтеграційних об'єднань на основі багатобічних політичних угод.

Сучасною наукою сформовано теоретико-методологічні засади розвитку глобальної та регіональної інтеграції. Дослідженню проблем сучасного розвитку регіональної інтеграції, регіону як цілісної системи, присвячено праці AghionP. , AlbertinG. , BalassaB. , BaldwinR., BhagwatiJ., BreslinS., BurfisherM., CrawfordJ.-A., Edblad J. , EnrightM., FarrellM., GunnarssonM., HettneB., KeatingM., LombaerdeP., MansfieldE., McKayJ., MitranyD., PerkmannM., WannopU. та ін.. Вагомий внесок в розвиток концептуальних підходів щодо дослідження зазначених проблем пов'язаний з науковими працями українських та російських учених (Ю. Борко, В. Будкін, О. Буторіна, В. Геєць, В. Загашвілі, В. Іноземцев, Е. Кочетов, Д. Лук'яненко, М. Максимова, Ю. Пахомов,

А. Поручник, Є. Савельєв, А. Спартак, В. Чужиков, М. Чешков, Ю. Павленко, Ю. Пахомов, Г. Широков, Ю. Шишков та ін.). Глобальні трансформації та динамічні зміни, що відбуваються в сучасних умовах актуалізують дослідження парадигми регіональної інтеграції.

Логіка розвитку процесів регіоналізації у світовому господарстві цілком відповідає концепції ендогенного розвитку регіонів, яка обґрунтовує доцільність інтеграційної взаємодії за рахунок максимального використання обмежених місцевих ресурсів і створення відповідних умов внутрішнього зростання. Така концепція характеризувалась значною протекціоністською спрямованістю і була домінуючою до середини 1980-х років. Посилення міжнародної конкуренції в умовах зростання глобалізаційних процесів, переосмислення ролі держави у регулюючому механізмі, лібералізація міжнародних відносин, перехід з міждержавного співробітництва на якісно новий наднаціональний рівень сприяли перегляду шляхів оптимізації участі країн (регіонів) у процесах регіоналізації.

Регіональні програми співробітництва, ініційовані в 1950-х і 1960-х роках відображають три основні тенденції. По-перше, існував перехід від двостороннього співробітництва, а також співробітництва секторів до загальноекономічних угод. По-друге, інституційні зв'язки стали міцнішими (особливо в межах Європейського Загального Ринку). Нарешті, в Європі – Європейський Союз, Європейська Асоціація Вільної Торгівлі повільно рухалися до створення єдиної Європейської економічної зони. Цей основний регіон став привабливим ринком для країн, що не є членами, в першу чергу таких як країни Східної Європи.

Подальша лібералізація глобальних і регіональних торговельних угод суттєво розширили торговельно-економічні відносини між країнами, окрім сировинних товарів до міжнародного обміну широко залучаються технології, знання, що, суттєво вплинуло на поглиблення інтеграційних процесів, до яких залучаються країни світу.

Історичний перехід від старого регіоналізму до нового сприяв появі нових підходів і концепцій у теорії міжнародної торгівлі, теорії міжнародної економічної інтеграції тощо. Класичні підходи забезпечили економічну науку необхідним інструментарієм щодо дослідження наслідків створення зон вільної торгівлі, митних союзів тощо. Розвиток регіональних інтеграційних процесів нового типу, в умовах діалектики відносин держава-суспільство, в умовах управління політичними, економічними змінами та змінами навколишнього середовища, що призводить до формування когнітивного регіонального простору (М.Кітінг, Адлер, Д.Родрік, Б.Іченгрін, А.Роуз, Ч.Віплос та ін.). [3,с.68]. Країни, які мають менший рівень розвитку власних соціально-економічних систем, залучаються до інтеграційних блоків, які створено за участю високорозвинених держав, які формують щільне ядро і виступають своєрідним двигуном інтеграції, оскільки надають істотну допомогу (фінансову, технологічну і ін.) менш розвиненим країнам-партнерам з метою «економічної конвергенції», що дозволяє останнім прискорити їх адаптацію до умов жорсткої конкуренції не тільки усередині інтеграційного блоку, а й в світовому господарстві в цілому.

Задля знаходження правильного балансу між функціональністю і територією Б.Хеттне пропонує узгодження зусиль з боку групи країн в рамках географічного регіону, яке сприятиме збільшенню потенціалу регіональної економіки, її взаємодоповнюваності тощо. Розширення сфер впливу регіоналізму, що виходить за межі переважно торговельних відносин (як це було притаманно *старому регіоналізму*), сприятиме розвитку всіх країн – і Півдня, і Півночі, які однаково знаходяться під впливом поглиблення глобалізації (*новий регіоналізм*) і досягається за рахунок наступних переваг[7]:

- досягнення достатнього розміру, в основі якого лежить співробітництво держав задля вирішення спільних проблем, що збільшує масштаб дій;
- забезпечення життєздатної економіки, що базується на моделі самодостатнього розвитку;
- спрямованість на досягнення стабільності як здатності протидії шокам зовнішнього світу;
- захист структурних позицій та доступу до ринків, ефективне поєднання зусиль впливу на ціни на сировину;
- забезпечення соціальної стабільності через включення питань соціальної безпеки в регіональні проекти, що реалізуються спільними зусиллями;
- більш ефективне управління ресурсами, в тому числі через розвиток екологічного співробітництва.

Починаючи з середини 1980х років, в економічній літературі з'являються нові ідеї щодо теорії традиційного митного союзу. По-перше, це було пов'язано з розвитком теорій міжнародної торгівлі, що засновувалась на моделі недосконалої конкуренції. По-друге, особливий вплив на розвиток традиційних підходів щодо функціонування митного союзу, пов'язаний з поширенням регіональних торгівельних угод. В першу чергу дослідники пов'язують це з еволюцією митно-тарифного регулювання, яке про демонстрували країни EU та NAFTA. Серед країн EU та між США та Канадою тарифи були вже настільки низькими, що фокус цих країн був зосереджено саме на нетарифних торгівельних бар'єрах у національному регулюванні, для того, щоб надати торгівельним партнерам суттєві переваги [8,с.207]. Новий регіоналізм відводить на другий план важливість торгівельного відхилення в світі, у якому тариф стає менш важливим ніж нетарифні бар'єри. Він також демонструє нову теорію торгівлі, яка поєднує економію масштабу та теорії недосконалої конкуренції в єдиний напрям. Відповідно, новий регіоналізм має більш позитивне бачення дискримінаційних торгівельних угод, ніж це робить традиційна теорія митного союзу, зосереджуючи увагу саме на перевагах, які заснована на ефекті масштабу та інших конкурентних вигодах від інтеграції.

Індустріальна система виробництва вимагає жорсткої централізації існування відповідних ієрархічних структур, натомість перехід до інформаційного суспільства супроводжується децентралізацією [4,с.142]. Все це стимулює розвиток ініціативу «знизу-вверх». Новий регіоналізм ґрунтується на тому, що перелік деяких питань, що потребують вирішення (політичні, соціальні, культурні, екологічні тощо) в сучасних умовах, на жаль, стикається з неспроможністю їх розв'язання виключно у межах якоїсь конкретної національної держави, а можливості міжнародних організацій є достатньо обмеженими. Відтак в умовах культурної та соціальної неоднорідності регіоналізм може сприяти встановленню транснаціональної керованості. Порівнюючи основні ознаки старого та нового регіоналізму можна визначити, що старий регіоналізм був: відображенням біполярної системи, результатом боротьби за владу між наддержавами (тому найбільш поширеною є формальна інтеграція, ініційована зверху), внутрішньо-орієнтованим з протекціоністськими тенденціями (концепція ендегенного розвитку), у центрі уваги знаходилася держава, в тому сенсі, що інші суб'єкти, такі як організації та господарюючі суб'єкти не вважалися важливими.

Новий регіоналізм відрізняється тим, що він: розвивається у рамках багатополлярної системи, представляє собою процес, що виникає спонтанно або в рамках певного регіону (в розвитку інтеграційних процесів домінує ініціатива приватного сектору – корпоративна інтеграція), включає неекономічні аспекти, і, таким чином, призводить до посилення регіональної ідентичності, так званого, розширеного націоналізму, менше внутрішньоорієнтований, оскільки світова економіка є надзвичайно взаємозалежною (відкритий регіоналізм), і сприяє значно більшому співробітництву, ніж співробітництво

між країнами. Особливого значення проблема нового регіоналізму набуває для великих країн, оскільки виникнення нових територіальних утворень, що формують державний адміністративний устрій, пов'язане з необхідністю поєднання певної сукупності регіонів, які мають досить суттєві відмінності [2, с.392-393].

Порівняння ознак старого і нового регіоналізму, яке представлено в таб.1, дозволяє визначити, що новому регіоналізму притаманні принципово нові складові, які характеризують більш глибокі форми інтеграції, оскільки його розвиток передбачає:

лібералізацію фінансових та іноземних прямих інвестиційних потоків через прийняття відповідних інвестиційних угод країнами, що інтегруються;

лібералізацію руху робочої сили в територіальних межах діях регіональних торговельних угод;

гармонізацію торговельно-економічної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої);

гармонізацію макроекономічної політики (бюджетної, грошово-кредитної, валютної тощо);

формування відповідних інституцій, що забезпечують розвиток інтеграційної взаємодії;

розвиток інфраструктури (комунікаційної, транспортної);

гармонізацію законодавства (торговельного, антимонопольного, фінансового, трудового та ін.).

Таблиця 3

**Порівняння основних ознак старої та нової парадигм
регіональної економічної інтеграції**

Класифікаційна ознака	Класична парадигма (старий регіоналізм)	Нова парадигма (новий регіоналізм)
<i>Концептуальні основи парадигми</i>		
<i>Історичний період розвитку</i>	XIX - 80-ті рр. XX ст	90-ті рр.XX ст.-поч. XXI ст.
<i>Представники</i>	Й.Тюнен, А.Вебер, А.Льош, У.Ізард	М.Кітінг, Д.Родрік, М.Сторпер, Б.Хеттне
<i>Об'єкт досліджень</i>	Регіональна інтеграція між країнами з симетричним рівнем розвитку, що знаходяться в межах одного регіону	Регіональна інтеграція між країнами з асиметричним рівнем розвитку, що необов'язково належать до одного регіону
<i>Методологічна основа</i>	Неолібералізм	Інституціоналізм та економічна синергетика
<i>Механізм регіональної інтеграції</i>		
<i>Рівні та принципи реалізації</i>	Дворівневий процес, що розвивається за ініціативою «зверху»	Багаторівневий процес, що розвивається за ініціативою «знизу»
<i>Тип інтеграційного розвитку</i>	Формальна інтеграція (ініціатива державних інституцій)	Корпоративна інтеграція (ініціатива приватного сектору)
<i>Визначення системи безпеки</i>	Охоплює суверенні країни	Охоплює суверенні країни, а також регіональних та недержавних акторів
<i>Суб'єкти регіональної інтеграції та характер їх взаємодії</i>	Передбачає участь держав, між якими розвивається інтеграційна взаємодія (формалізований характер)	Передбачає окрім держав участь недержавних та наднаціональних суб'єктів (менш формальні відносини)
<i>Інституційні форми</i>	Митний союз,	Зона преференційної торгівлі,

<i>інтеграційної взаємодії</i>	спільний ринок	зона вільної торгівлі
<i>Залучення країн до регіональної інтеграції</i>	Активна участь розвинутих країн, пасивна - країн, що розвиваються	Активна участь країн незалежно від рівня соціально-економічного розвитку
<i>Геополітичні умови</i>	Біполярність	Багатополярність
<i>Стратегія регіональної інтеграції та регіональної політики</i>		
<i>Характер стратегії регіональної інтеграції</i>	Інтраверність економічного розвитку (концепція ендогенного розвитку)	Екстраверність економічного розвитку (відкритий регіоналізм)
<i>Об'єкт регіональної політики</i>	Звужене коло питань регіонального розвитку (перевага політичних питань)	Комплексний підхід до багатовимірнуального вирішення проблем регіонального розвитку
<i>Механізм реалізації регіональної політики</i>	Централізований з чітко встановленою вертикальною ієрархією	Децентралізований з розвитком автономії та розширенням повноважень на місцях
<i>Спрямованість регіональної політики</i>	Захист самобутності та недоторканості економічної структури регіону	Розвиток потенціалу самобутності у поєднанні з факторами економічного розвитку

На відміну від старого, новий регіоналізм визначається як багатомірний процес регіональної інтеграції, який охоплює економічні, політичні, соціальні і культурні аспекти і спрямований на встановлення територіального контролю і зв'язку з ідентичністю (регіональне громадянське суспільство), що пов'язано з більш глибокою інтеграцією [6,с.6; 7,с.16-17]. Таким чином, у центрі нового регіоналізму знаходяться такі типи регіонів, де національні держави вже не є головними і єдиними акторами, що визначають умови інтеграційної співпраці. В міжнародній економіці регіон має розглядатися як простір, що утворює сукупність країн певного регіону/континенту світу з високим ступенем інтенсивності економічних зв'язків, які виникають на основі спільних інтересів, ресурсного забезпечення, рівня розвитку виробничих сил та характеру спеціалізації, комплементарності торгівлі, в тому числі у форматі інтеграційного об'єднання.

Характер сучасного розвитку світового господарства в аналізі сутності регіону дозволяє окрім визначення територіального (або географічного) та відтворювального підходів також й інтеграційний підхід, який ґрунтується на наявності стійких економічних зв'язків, високому рівні компліментарності [5, с.20]. Сучасне світове господарство має складну ієрархічну просторову структуру, що характеризується різномірною таксономічною моделлю, яка складається з територіальних таксономічних одиниць певного класу у конкретній системі таксонування [1, с.69], а самі регіони стають таким рівнем мезоорганізації світової системи. У просторовому відношенні можна виокремити локальні регіональні утворення, мікрорегіони, мезорегіони, макрорегіони (або національні регіональні утворення), мегарегіони, метарегіони тощо, які відповідають трьом основним таксономічним регіональним рівням: внутрідержавному, державному, наднаціональному, які представлено в таб.4.

Аналізуючи розвиток регіоналізму Б.Хетне визначає внутрішню діалектику регіонального розвитку [7]. На початковій стадії розвитку регіоналізму відбуваються відповідні соціально-економічні та географічні зрушення регіонального розвитку, на наступному етапі відбувається визначення конкретних напрямів і форм регіональної співпраці. Нарешті, на завершальній стадії регіон стає відокремленим актором в системі міжнародних відносин. Саме під час останнього етапу має завершитись інституціональне оформлення регіону. Слід підкреслити, що інституціональне оформлення є досить

суттєвою ознакою сучасного регіоналізму. Крім того, адміністративний устрій цих країн формує сукупність регіонів, які відрізняються за багатьма ознаками, але не можуть не співробітничати. Для таких країн розвиток регіоналізму пов'язаний з появою нових територіальних утворень.

Таблиця 4

Просторова структура світового господарства

Таксономічний регіональний рівень	Рівень регіону	Приклади застосування	
		географічний підхід	інтеграційний підхід
Наднаціональний	Метарегіони	Північна Америка, Африка, Європа, Азія	американський ринок, європейський ринок, азійсько-тихоокеанський ринок
	Мегарегіони	Центральна Америка, Західна Європа, Південно-Східна Європа	EU, NAFTA, ASEAN, BSEC, MERCOSUR
Державний	Макрорегіони	Балканські країни, країни Балтії, національні країни	Національний територіально-виробничий комплекс
Внутрідержавний	Мезорегіони	Економічні райони в структурі національної економіки (Донбас в Україні, Ельзас і Лотарингія у Франції)	Регіональні територіально-виробничі комплекси, вільні економічні зони, єврорегіони
	Мікрорегіони	Територіальна частина в структурі економічного району (Сіліконова долина в США)	Мікрорегіональні об'єднання
	Локальні регіональні утворення	Міста, сільські райони	Кластери, комбінати тощо

Сьогодні майже всі члени СОТ є членами щонайменше однієї регіональної угоди (за виключенням Монголії). В світовому господарстві спостерігається одночасна участь країн світу в декількох регіональних торговельних угодах, які накладаються один на одне, не тільки створюючи комплексний і складний механізм взаємодії, а й посилюючи конкуренцію серед декількох торгових режимів. В середньому на кожну країну-члена СОТ припадає 12 преференційних торговельних угод (для порівняння – на початку 1990х років країна-член СОТ приймала участь в середньому в двох регіональних угодах). ГАТТ/СОТ нотифіковано 453 регіональні торговельно-економічні угоди, з яких 288 є активно функціонуючими.

Моніторинг регіональних торговельних угод, статистичний огляд та, відповідно, й їх ускладнюється декількома обставинами. Регіональні торговельні угоди охоплюють товари та послуги, однак статистична база, яку формує СОТ, окремо враховує торговельні угоди, що стосуються товарів, та торговельні угоди, які охоплюють торгівлю послугами. Від так, загальна кількість регіональних торговельних угод суттєво завищеною. База даних також враховує приєднання до вже існуючої угоди як окрему нову регіональну

угоду. Крім того, важливим аспектом є також й те, що не всі регіональні угоди нотифікуються в СОТ (в першу чергу це стосується інтеграційних угод, які укладаються країнами, що розвиваються), при тому що вони є активно діючими. Крім того, якщо країни, що укладають регіональну торговельну угоду, не є членами СОТ, то подібна угода взагалі не враховується в світовій статистиці, тому можна вважати, що кількість укладених регіональних торговельних угод в світі є значно більшою, ніж офіційно заявленою СОТ.

Регіональні торговельні угоди стали знаковою особливістю сучасної багатосторонньої торговельної системи, оскільки вони спрямовані на практичне втілення дій урядів країн у вигляді формування особливого міждержавного простору, в рамках яких встановлюється лібералізація торгівлі та спрощення її процедур торгівлі через створення конкретних форм регіональної інтеграції – зон вільної торгівлі та митних союзів. Поряд з кількісними змінами спостерігаються й якісні зрушення у характері домовленостей щодо регіональної інтеграції [9]:

в-першу чергу це стосується переходу до відкритої моделі регіональної інтеграції, розвиток якої спрямовано на стимулювання міжнародної торгівлі, а не на встановлення контролю над торговельно-економічною співпрацею (як це було притаманно ендегенній концепції розвитку регіонів відповідно до концепції старого регіоналізму);

по-друге, в регіональних торговельних угодах поряд зі зниженням тарифів і квот визначається й механізм зниження інших бар'єрів, що сприятиме розвитку глибокій інтеграції країн, досягнення якої потребує широкомасштабних політичних заходів (як це було зроблено в Європейському Союзі), що виходять за межі традиційної торговельної політики;

по-третє, в світогосподарській практиці активізувалась поява торговельних блоків, що поєднують країни з різним рівнем соціально-економічного розвитку і доходу, але які виступають як рівноправні партнери в рамках укладених регіональних торговельних угод типу «Північ-Південь» (початок цього процесу пов'язано з укладанням угоди про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі);

по-четверте, зростає кількість регіональних торговельних угод, які укладаються між віддаленими країнами, розвиток співробітництва між якими ґрунтується на принципах стратегічного партнерства, яке не обов'язково пов'язане з фактором географічної близькості та спільності кордонів.

Перехресна участь країн у декількох регіональних торговельних угодах створила умови розвитку принципово нового явища в світовому господарстві – континентального та трансконтинентального напрямів розвитку міжнародної регіональної інтеграції. Емпіричні дані вказують, що ця тенденція посилюється. Лише третина регіональних торговельних угод (146 угод), які нотифіковано СОТ, укладено в межах певного регіону, тобто 2/3 всіх інших угод фактично було спрямовано на розвиток континентальних та трансконтинентальних зв'язків, що розвиваються на інтеграційній основі, переважно, у вигляді формування зон вільної торгівлі. обрання саме цієї форми регіональної інтеграції і цілком логічним з огляду на те, що їх створення потребує меншої координації зовнішньоекономічної політики, оскільки зберігається власний механізм митного регулювання по відношенню до третіх країн, крім того їх створення не залежить безпосередньо від територіального розташування країн-сусідів, що і стає основою розвитку континентальної і трансконтинентальної торговельної співпраці.

Підсумовуючи, можна зазначити, що розвиток регіональних інтеграційних процесів в світові економіці тривалий час відповідав концепції ендегенного розвитку регіонів (концепція «старого регіоналізму», що характеризується протекціоністською спрямованістю, і в рамках якої обґрунтовується доцільність формування єдиного інтегрованого простору через оптимальне використання обмежених місцевих ресурсів і

створення відповідних умов внутрішнього зростання. Загострення міжнародної конкуренції в умовах поглиблення глобальної інтеграції, лібералізація міжнародних відносин, діалектика відносин держава-суспільство сприяли появі концепції «нового регіоналізму», що розглядає процеси регіоналізації, що охоплюють не тільки торговельні аспекти, а сприяє посиленню регіональної ідентичності в цілому, і до якого залучаються не тільки країни Півночі (з високим рівнем розвитку), а й Півдня (країни, що розвиваються), що сприяє вирішенню питань максимального використання переваг глобального ринку через розвиток нових організаційних форм регіональної інтеграції. І якщо старий регіоналізм був орієнтований на вирішення чітко окреслених функціональних завдань в сферах економіки або безпеки, то «новий» регіоналізм більш багатовимірний. Новий регіоналізм допомагає трансформувати глобальну систему, оскільки його розвиток сприяє більш глибокій інтеграції, за якою національні політики не тільки адаптуються і гармонізуються, відбувається суттєве зменшення форм урядового втручання. Розвиток континентальних і трансконтинентальних моделей розвитку є якісно новою формою прояву «нового регіоналізму». Поступове відкриття регіонів, відхід від протекціоністської спрямованості регіональної взаємодії, яка є властивою «старому регіоналізму», посилює процеси міжрегіональної інтеграції. Кожна країна може одночасно брати участь в декількох інтеграційних об'єднаннях, що дозволяє зробити висновок про розвиток в сучасних умовах багаторівневої інтеграції, в якій зберігаються і елементи «старого» і «нового» регіоналізму.

1.7. РЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА: ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

Інтенсифікація міжнародних економічних відносин, що ґрунтується на об'єктивній еволюції міжнародного поділу праці, їх подальша лібералізація, через розвиток багатосторонньої системи регулювання призвели до посилення інтеграційної взаємодії країн, фактичним підтвердженням якої стало розширення міжнародного товарообміну, збільшення міграції факторів виробництва, більшість яких припадає на головних суб'єктів світового господарства – транснаціональні (мультинаціональні) корпоративні структури, активний розвиток діяльності яких є доказом посилення процесів транснаціоналізації в світі. Поглиблення інтеграційних зв'язків між країнами відбувається при одночасному зростанні ролі наднаціональних інститутів в регулюванні міжнародних економічних відносин (як на регіональному, так і на глобальному рівнях), більш впливовою на розвиток світової економіки стає діяльність регіональних інтеграційних об'єднань.

Економічне зближення держав в територіально-просторовому аспекті, з одного боку, та активна діяльність ТНК, з іншого, призвели до нових форм організації діяльності різних економічних агентів, що забезпечують виробництво, споживання, управління, обмін товарів тощо, до яких залучено капітал, працю, сировину, управління, інформацію, технології та ін. [1,с.81]. Просторову конфігурацію цих складових змінює регіоналізація, в наслідок чого світове господарство стає вже не простою сукупністю всіх країн світу, а визначається як єдина система, в якій взаємодіють національні і регіональні сектори [2,с.51]. Країни світу залучаються до глобалізаційних процесів через інтенсифікацію своїх зовнішньоекономічних зв'язків з одним з регіонів, що формують сучасну тріаду міжнародних регіонів: європейський, північноамериканський та азійсько-тихоокеанський, в яких сконцентровано основну частину сучасних міжнародних економічних відносин. Саме в рамках цих регіонів розвиваються найбільш потужні регіональні інтеграційні об'єднання, які визначають три основні моделі регіональної економічної інтеграції: європейська модель (EU), північноамериканська модель (NAFTA) і азійсько-тихоокеанська модель (APTA та ASEAN).

13. Keohane R. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy* / R. Keohane. – Princeton University Press, 2005. – 312p.
14. Lindberg L. *Political Integration: Definitions and Hypotheses* / L. Lindberg // *The European Union: reading on the Theory and Practice of European Integration* / edited by B.F.Nelsen. – Boulder : Lynne Rienner Publishers, 2003. – pp.151-162.
15. Mitrany D. *The functional theory of politics* / D.Mitrany. – London: London School of Economics and Political Science, 1975. – 294p.
16. Ropke W. *International order and economic integration* / W. Ropke. – DORDRECHT-HOLLAND, 2007. – 276p.
17. Taylor P. *International Organization in the Modern World: The Regional and the Global Process.* / Taylor P. - London: Pinter, 1993. -262 p.
18. Theories of International Relations: Neo-Realism, Neo-Liberalism, Constructivism, Neo-Idealism [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: [http://www.eui.eu/Personal/Researchers/malamud/Hart\(c\)ch2_Malamud.pdf](http://www.eui.eu/Personal/Researchers/malamud/Hart(c)ch2_Malamud.pdf)

Підрозділ 1.6.

1. Алаев Э.В. *Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь* / Э.В. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. *Европа: вчера, сегодня, завтра* / Институт Европы РАН ; [ред.кол. РАН; отв.ред. Шмелев Н.П.]. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2002. – 823с.
3. Китинг М. *Новый регионализм в Западной Европе* [Електронний ресурс] / М.Китинг//Логос.–2003.–№6(40).– С.67-116.– Режим доступу до статті: [//www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf](http://www.ruthenia.ru/logos/number/40/07.pdf)
4. Нейсбит Д. *Мегатренды* /Д. Нейсбит. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 380с.
5. Чужиков В. *Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: монографія* / В. Чижиков. – К.: КНЕУ, 2008. – 272с.
6. Burfisher M.E. *Regionalism: Old and New, Theory and Practice*/ M.E. Burfisher, S. Robinson, K. Thierfelder. – Capri: The International Agricultural Trade Research Consortium (IATRC) Conference, 2003. – 28p.
7. Hettne B. *Globalism and New Regionalism*/ Hettne Björn, Inotai András and Sunkel Osvaldo. – New York: Macmillan, 1999. – 308p.
8. Pomfret R. **The Economics of Regional Trading Arrangements**/ R. Pomfret. – Oxford: Clarendon Press, 1997. – 444 p.
9. *World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements: from co-existence to coherence.* WTO Publications Geneva 2011. - 251p.

Підрозділ 1.7.

1. Кастельс М. *Информационная эпоха: экономика, общество и культура* / М.Кастельс; [пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана.]. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608с.
2. Ключко В. *Глобализация и ее влияние на страны с переходной экономикой*/ В.Ключко // *Экономика Украины.* – 2001. – №10. – С.51-57.
3. <http://ec.europa.eu/> – European Commission [Official website].
4. *Economic Performance and Economic Regions in the New Economy: Foundations, Strategy* / Ben Brunnen // *Local government institute working paper series.* –School of Public Administration University of Victoria, 2006. – 34p.
5. *The Canada-U.S. Free Trade Agreement (FTA)* [Electronic resource]// Foreign Affairs and International Trade Canada [Official website]. – 325p. - URL:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

МОНОГРАФІЯ

Під загальною редакцією доктора економічних наук,
професора О.В. Булатової

Маріуполь
2014

УДК 332.1:009.12
ББК 65.050.22-57
Р 64

Науковий редактор: доктор економічних наук , професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, проректор з наукової роботи Маріупольського державного університету МОН України **Олена Валеріївна Булатова**

Рецензенти:

Савельєв Є.В., доктор економічних наук , професор, завідувач кафедрою «Міжнародна економіка» Тернопільського національного економічного університету;

Орехова Т.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою «Міжнародний бізнес і прикладна економіка» Донецького національного університету.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 27.11. 2014 р.)*

Розвиток міжнародної конкурентоспроможності регіону в умовах глобальної інтеграції: монографія / під загальною редакцією О.В. Булатової; відповід. ред. О.А. Беззубченко.- Маріуполь, 2014. - 258 с.

У монографії висвітлено теоретико-методологічні основи визначення регіону в міжнародній економіці; визначено методичні засади оцінки конкурентоспроможності регіону; досліджено міжнародну конкурентоспроможність регіону з урахуванням галузевого аспекту; досліджено фінансову складову міжнародної конкурентоспроможності регіону. Запропоновано методику розрахунку інтегрального показника рівня міжнародної конкурентоспроможності регіону. Визначено конкурентоспроможність регіонів світового господарства в умовах глобальної інтеграції.

УДК 332.1:009.12
ББК 65.050.22-57

© Колектив авторів, 2014
© МДУ, 2014

Наукове видання

О.В. Булатова (§ 1.1., §1.4, §1.6, § 1.7, §1.8, §2.4., §3.7), Н.В. Балабанова (§ 2.4, §3.1, § 5.2, §5.3.), О. А. Беззубченко (§2.1., §2.2., §2.3., §2.4, §2.5.), О.В. Захарова (§2,3., §2.4, §3.2, §3.3.), В.Ф. Лисак (§5.8., §5.9.), Т.В. Марена (§2.4., §2.6., § 4.1, §4.2, §4.3, §4.4., §4.5., §4.6.), Х.С. Мітюшкіна (§ 2.4, §3.4., §3.5., §3.6, §3.7, §5.4, §5.5.), Т.І. Ніколенко (§2.4., §5.6., §5.7.), К.В. Осипенко (§5.1.), Путятін Е.І. (§1.2.), Ю.І. Чентуков (§1.4., §3.7.), І.Ю. Чентуков (§1.3., § 1.5.).

**РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
РЕГІОНУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**
(українською та російською мовами)

МОНОГРАФІЯ

Головний редактор О.В. Булатова
Відповідальний редактор О.А. Беззубченко
Технічний редактор А.О. Смотрицький

Підписано додруку 27.11.2014 р.

Умов. друк арк. 19

Видавець МФ ТОВ «Друкарня "Новий світ"»

87510, м.Маріуполь, Красномаякська, 2; тел.: (0629)41-35-13

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №1792 від 20.05.2004.